

ŞEHREMANETİ* ERKEKLERE EMANET...

Ayten Alkan*

Bu makalede, öncelikle, Türkiye yerel yönetimlerinde kadınların görece güçsüz varlığı tartışma konusu yapılıyor. Göreceliğin referanslarıysa hem Türkiye ulusal-merkezi yönetimi ve siyaseti hem de dünyadaki baskın model. İkinci olarak, kadınların yerel siyasete katılımı bağlamında, formel (kurumsal) ve enformel (kurumsal olmayan) düzlemler arasındaki ülkeye özgü bağlantılar kurulmaya çalışılıyor. Nitekim, feminist literatürde sürdürülen tartışmaların önemli bir bölümü, kadınların politik formel katılımının, enformel, seçilmiş olmayan arenalardaki aktivizmiyle nasıl desteklenip güçlendirildiğiyle ilgili. Türkiye'deki deneyim, kadınların yerel düzeydeki toplumsal-politik hareketliliklerinin, karar alma mekanizmalarında kadınların güçlenmesi yönünde zorunlu bir etki yaratmadığını gösteriyor. Yaşanan yerle ilgili temel önemdeki belirleyici kararlarda söz sahibi olmak ve yerel politik gündemleri inşa etmektense, kadınların yerel hareketliliğinin, büyük ölçüde toplumsal-kültürel etkinliklerle ve siyasal parti destek etkinlikleriyle sınırlı kalmış olduğu görülüyor. Ayrıca, yerel siyasetteki asimetrik cinsiyet ilişkilerinin sürdürülmesinde etkili bir unsur olarak, ulusal düzeydeki kadın hareketinin yakın zamanlara değin konuya sistematik olarak eğilmediği üzerinde duruluyor.

1) Yerel Yönetimlerde Kadınların Yokluğu

Yerel ortak gereksinimlere yönelik kamusal hizmet sunumu ve yönetime yerinden katılımı sağlamak ile birlikte yerel yönetimlerin üçüncü tanımlayıcı unsurunu oluşturan *yerel topluluğun temsili*, özgül bir öneme sahiptir: Bir beldenin sakin(e)leri, yerel temsil organlarının oluşumuyla, kendilerini ve yaşam çevrelerini ilgilendiren kararlarda erk ve yetkiyi seçilmişlere devrederler. Eğer bu devir sistematik olarak sakinelerden sakinlere doğru gerçekleşiyorsa, bu, kadınların (gündelik) yaşamlarının bilgisinin, sorun ve gereksinimlerinin yerel politik süreçlere taşınmadığı anlamına gelir: Çünkü kadınlarla erkekler, aynı yaşam çevresinde de olsa, farklı yaşarlar.

İlke olarak, yerel topluluk üyelerinin kendi temsilcilerini demokratik olarak ve özgürce seçebilmeleri, aynı zamanda, toplumsal-ekonomik konumları ne olursa olsun seçilme haklarının güvencede olması beklenir. Oysa, ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de - seçme süreci olmasa da- seçilme süreçleri oldukça karmaşıktır ve temsile yansıtıcı bir işlev atfedebilmek pratikte imkânsızlaşır. Özellikle giderek büyüyen kentsel alanların toplumsal, politik ve yasal yapısı içinde, çok özel durumlar dışında, bağımsız aday olup seçilmek olanak dışıdır. Siyasal partilerin aday listelerini oluşturmada kullandıkları yöntem ve ölçütlerle demokratik olmaktan çok uzaktır. Adaylar, genellikle partilerin merkezi üst organlarınca

belirlenir. Para, zaman, güçlü bir kamusal ilişkiler ağı, eğitim ve deneyim gibi “politik” kaynaklara sahip olanların aday gösterilip seçilme olasılığı yüksektir. Kadınlarınsa, bu kaynakların tamamında güçsüz olduğu açıktır.

Bununla birlikte, Türkiye’nin yerel seçilmiş organlarındaki cinsiyet bileşimine baktığımızda, kadınların oranının, %4,3 olan ulusal/ merkezi temsilden daha düşük olduğunu görürüz. 2004 yerel seçim sonuçlarına göre, 3234 belediye başkanından yalnızca 18’i (%0.6) kadındır (ve bu 18’den yalnızca biri il merkezidir: Tunceli). Belediye meclislerindeki temsil oranı, onyıllardır ilk kez olarak %2’nin üzerine çıkmış olsa da, %2,5’tan ibarettir. İl genel meclisleri için çok daha düşük bir oranla (%1,7) karşılaşıyoruz (bkz. Tablo-1). Bu tablo, aslında eksik-temsilden çok, Şirin Tekeli’den ödünç alınmış bir anlatımla, “yokluk sendromu”na işaret eder: Bu çok düşük oranlar, ne geçici/ belli bir tarihsel dönemle sınırlı, ne de -Ankara, İstanbul ve İzmir’de daha yüksek düzeylere ulaşmakla birlikte- yöresel ya da bölgeseldir (Şirin Tekeli, “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının...” 117).

Tablo 1

Türkiye Yerel Yönetimlerinde Kadınların Temsili

- 1999 ve 2004 Yerel Seçimleri -

	Kadın Sayısı	Toplam Sayı	Yüzde (%)
1999			
Belediye Başkanları	20	3.216	0,6
İl Genel Meclisi Üyeleri	44	3.122	1,4
Belediye Meclisi Üyeleri	541	34.084	1,6
2004			
Belediye Başkanları	18	3.234	0,6
İl Genel Meclisi Üyeleri	54	3.184	1,7

Belediye Meclisi Üyeleri	864	34.477	2,5
--------------------------	-----	--------	-----

Kaynak:<http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Belediyeler/belediyeistatistik.htm>,
08.06.2001; İçişleri Bakanlığı, 2004 Yerel Seçim Sonuçları Listeleri

Uluslararası bir karşılaştırma için yeterli istatistiki veriye ulaşmak, parlamentolar için olduğu denli kolay değil: Dünyada on binlerce yerel yönetim birimi var ve ülkelerin yerel yönetim sistemleri birbirinden çok farklı. Konuyla ilgili en kapsamlı istatistiki çalışma, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği IULA tarafından 2003'ten bu yana “Yerel Karar Alma Mekanizmalarında Kadınlar Küresel Programı” çerçevesinde yürütülmektedir. Bu çalışmanın sunduğu veriler, başka kısmi kaynaklar ile birçok araştırmacının gözlemlerinden vardığımız sonuç, dünya genelinde kadınların yerel temsil ve katılımının parlamenter temsil ve merkezi siyasete katılma göre daha güçlü olduğu yönündedir (bkz. Tablo 2).

Türkiye'deki özgül durumu analiz etmek için en az yedi unsur üzerinde durulabilir: (i) İktidar ile temsil düzeyleri ile (ii) geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle yerel siyaset arasındaki ilişkinin Türkiye'ye özgü nitelikleri (iii) Cumhuriyet tarihi boyunca kadınların kurumsal siyasetteki “simgeselliği” (iv) Küçük yerel topluluklarda toplumsal hareketliliğin cinsiyet-yüklü özgül sınırlılıkları (v) Yerel siyaset/ yönetimlerin teknik bir alanmışçasına algılanışı (vi) Olumlu ayrımcılık uygulamalarından yoksunluk (vi) Politik kadın örgütlenmesinin yakın zamanlara değin yerel düzeyi ilgi alanı dışında bırakmış olması.

Makamın Gücü Azaldıkça?

Anne Phillips'in (1995: 83) kadınların temsili açısından yerel düzeyin üstünlüğüne getirdiği açıklama, “makamın iktidarı arttıkça kadınların sayısı azalır” korelasyonuna dayanır (Anne Phillips, *Demokrasinin Cinsiyeti* 83) . Örneğin, Fransa'nın 2001 yerel seçimlerinde kadın temsilcilerin oranı %26'dan %47'ye yükselmiş olmakla birlikte, birincisi, kadın belediye başkanları sayıca görece olarak düşük kalmış, ikincisi, hem finansal açıdan belediye düzeyden daha güçlü olan hem de Senato'ya bir atlama tahtası olarak görülen il düzeyi, büyük ölçüde kadınları dışlamıştır (Monique Cerisier Ben Guiga, “Fransız Toplumunun Çelişkileri...”). Görüldüğü gibi, temsil hiyerarşileri yalnızca ulusal-yerel arasında değil, yerel düzeyler

arasında da vardır: Kadınlar, hem ulusal-yerel hem de yerel seçilmişler hiyerarşilerinde aşağıda yoğunlaşırlar (Oya Çitçi, *Yerel Yönetimlerde Temsil* 230).

Tablo 2

Kimi Bölge ve Ülkelerde Kadın Parlamenter ve Yerel Temsilci Oranları (%)

	Belediye Başkanlıkları	Belediye Meclis Üyelikleri	Parlamento
<i>Avrupa</i>	11	24	
Fransa	11	47	12
İsveç	17	42	45
Finlandiya	10	34	37
Latvia	25	29	21
İngiltere		29	17
Almanya	17	24	31
Hollanda	16	22	35
Belçika	7	22	34
Bulgaristan	10	20	26
İtalya	7	16	10
İrlanda		15	14
Macaristan	12	15	10
<i>Orta Amerika</i>	5	24	
Nikaragua	10	34	21

Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar 2

Honduras	10	22	6
Meksika	4	16	21
Panama	16	13	10
<i>Latin Amerika</i>	6	26	
Şili	13	48	10
Bolivya	11	34	18
Venezüella	6	30	10
Peru	3	25	18
<i>Afrika</i>	12	30	
Uganda	2	33	25
Gana	11	30	9
Güney Afrika	15	29	28
<i>Ortadoğu & Akdeniz</i>	1	2	
Tunus	2	20	12
Ürdün	1	19	8
Mısır	0	2	4
<i>Asya & Pasifik</i>	6	18	
Seyşel Adaları		54	29
Hindistan		38	9
Yeni Zelanda	26	32	28

Avustralya	15	26	27
Trinidad & Tobago		26	25
Pakistan	1	25	21
Bengladeş		25	2
Filipinler	18	24	17

Kaynak:<http://www.cities-localgovernments.org/uclg>, 23.09.2006;

<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 23.09.2006; Brown, 1999; EOLG, 2001;

WPWG,1999.

Makamın iktidarı - kadınların temsili korelasyonu, Türkiye örneğinde, yerel-içi karşılaştırma (başkanlar-meclis üyeleri) bağlamında açıklayıcı olmakla birlikte, ulusal-yerel karşılaştırmasında açıklayıcılığını yitirir. Türkiye’de yerel yönetimlerin finansal, yönetsel ve politik özerklik ile gücü oldukça sınırlı olagelmıştır. Ne var ki, bu görelî güçsüzlük, kadınların yerel yönetimlerde varlığının artmasına yol verecek yönde işlememiştir. Tam da bu noktada, ulusal politik gündem/söylem ile yerel politik gündem/söylem(ler) arasındaki farklılaşmanın derecesine dikkat etmek gerekir. Çitçi ve araştırma grubu, 1963-99 arasındaki bütün yerel seçimleri değerlendirdikten sonra şu sonuca varırlar:

Her dönem ve seçim için geçerli olan temel özellik yerel seçimlerin ulusal siyasete bağımlı bir biçimde gerçekleşmesidir. ... Var olan veriler, propaganda temaları ve yöntemleri, seçimlere katılma, seçim sonuçları açısından ulusal siyasete endekslenmiş bir sürecin 1963-1999 dönemindeki tüm seçimlerde geçerli olduğunu göstermektedir. ... Siyasal partilerin pek azı bir yerel yönetim seçimi bildirgesi hazırlamışlar ve genelde ulusal siyasete ilişkin sorunlarla gündemde yer almışlardır. (Oya Çitçi, *Yerel Seçimler Panoraması* 265)

Öyle anlaşılıyor ki, yerel yönetimler, mali-yönetsel düzlemde “halka yakınlığı” doğrulayacak ölçüde özerkleşmiş olmadığı gibi, özgün yerel politik gündemlerin oluşması düzleminde de bağımsız değildir. Bu durumda, birinci düzlemin -yeryüzü deneyimine koşut olarak kadınların görelî yüksek temsili lehine işleyebileceği düşünülse de ikinci düzlemin bu etkiyi “nötrleştirdiği” öne sürülebilir.

Yönetmek, Hizmet Etmek... Ya da?

Temsil hiyerarşisinde ulusal-yerel karşılaştırmasını açıklamak için bir diğer yaklaşım, yerel düzeyin iktidardan çok hizmetle, dolayısıyla kadınların geleneksel rolleriyle daha kolay bağlantılandırılabilmesi, bir başka deyişle “kadınlara daha çok yakıştırılması”yla ilgilidir (Denis Antolini, “Women in Local Government...” 26-28; Eleni Stamiris, “Kadınlar ve Siyaset...” 80). Nitekim Fransa’da yüzyılın ilk yarısında belediye yönetimlerinde görev almak isteyen kadınlar, “Evimizi temizlediğimiz gibi kentimizi de temizleyebiliriz” sloganıyla hareket ediyorlardı (Francoise Thebaud, “Kadın Oyundan Siyasi Eşitliğe...”). 1930 belediye seçimlerinde İstanbul Şehir Meclisi üyeliğini kazanan Latife Bekir’in “Belediyecilik her şeyden önce büyütülmüş bir ev idaresi demektir” yorumu da geleneksel cinsiyet rolleriyle yerel yönetime etkin katılım arasında kurulan bu bağlantıyı doğrular.

Türkiye’de kadınların yerel yönetimlerde ulusal yönetimden de düşük bir oranda temsil edilmesini açıklayabilmek için bu noktada açıklayıcı bir çıkarımda bulunmak olanaklıdır. Çünkü 1980 sonrası dönem, kentsel topraklar kadar kentsel mal ve hizmet üretiminin de metalaştığı, bu alanlar üzerinden elde edilen kazançların ciddi bir paylaşım alanına dönüştüğü yıllardır. Dolayısıyla, yerel siyaset/yönetimler, bir hizmet alanı olmaktan çok rantın paylaşıldığı bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle 1980’li yıllarla birlikte, “belediye meclislerinde esnaflaşma” ya da “yerel siyasetin ticarileşmesi” diye adlandırılan süreçle kastedilen de bu bileşim ile bu bileşimin politik, toplumsal ve etik içermeleridir. Bu noktada, kadınların dolaylı olarak dışarıda bırakılması olağandır; çünkü hem üzerinden haksız kazanç elde edebilecekleri mülk sahiplikleri¹ hem de rantın üretilip dağıtıldığı meslek gruplarıyla –başta müteahhitlik olmak üzere- ilişki ağlarındaki varlıkları son derece sınırlıdır.

Kadın “Ulusal”ı Simgeler...

Şirin Tekeli tek parti döneminden bu yana kadınların siyasal varlığının ana eksenini simgeselliğin oluşturduğunu belirtir (Şirin Tekeli, “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının...” 118-19). Açıktır ki, “vitrin oluşturma” tabiriyle de nitelendirilen simgeselliğin cinsiyet yüklü işleyişi ve sonuçları, çok büyük ölçüde ulusal düzlemde geçerlidir. Bu anlamda, yerelliklerde, karşıt ideolojik konumlanışlar için kadınları araçsallaştırma yönünde benzeri bir gereksinimin bulunmadığı öne sürülebilir. Örneğin, başörtülü/türbanlı kadınlar, yerel meclislerden genellikle dışlanmamışlar; yerel düzeyde konu, ulusal siyaset düzeyinde olduğu kadar ateşli bir tartışma konusu olmamıştır. Ne yazık ki, konunun bu özgül

yanını aydınlatacak bir araştırma yoktur. Fakat hem Türkiye'nin çeşitli yörelerinde kadın belediye meclis üyeleriyle bir araya geldiğimiz toplantılardaki tanıklıklarım, hem de araştırmalarım sırasında yaptığım görüşmeler –aşağıda alıntılanan gibi- kadın siyasetçilerin simgesel laik/islamcı çatışmasının olumsuz etkilerinden sıyrılmalarının yerel düzeyde daha kolay olduğuna işaret etmektedir:

Yüksek Seçim Kurulu'na biz başörtülü verdik. Seçildim, mazbatamı aldım, göreve başladım, ilk meclis toplantımızda CHP protesto etti, o sırada TBMM'de milletvekili bayanın, Merve Kavakçı'nın olayıyla bağlantılı olarak, belediyeye de sıçradı bu olay. Daha sonra da bir şey bulunamadı, bir iç tüzük, bir kanun, bir madde yok. Erkekler de kravatsız geliyorlar. Öyle bir kural yok, şu kıyafeti giyeceksiniz, bu kural yasak diye. Böyle bir şey çıkmayınca kapandı... [Devam etti mi o tür tepkiler?] Hayır. CHP'nin oradaki, işte bu DSP'nin yaptığı, medyanın gündeme taşıdığı konuyu belediyeye taşımak istediler. ... [Sözünü ettiği tepkilerde, Kavakçı'ya olduğu gibi, aşağılayıcı bir tavır var mıydı?] Hayır... O anda protesto eden CHP'liler daha sonra saygıyla davrandılar, hâlâ da saygılı davranıyorlar. O, dediğim gibi, belki de Merve Kavakçı'nın olayıyla bağlantılı olarak, Türkiye'de esen bir rüzgârın etkisiyle zannediyorum. (23 Temmuz 2002, 1999-2004 Ankara ilçe belediyesi meclis üyesi)

Benzeri bir farklılaşma, Leyla Zana örneği anımsanarak, Kürt siyasal hareketi için de öne sürülebilir. Formel ve/ya da enformel Kürt siyasal hareketinin, özellikle 1994 sonrası dönem için ulusal-yerel karşılaştırmasına cinsiyet hatları üzerinden odaklanan bir çalışma çok üretken olurdu. Ne yazık ki elimizde böylesi bir araştırma şimdilik yok. Dolayısıyla buradaki argümanlarım, genel araştırmalara, feminist hareket içinden gözlemlerime ve DEHAP dokümanlarına dayanıyor. Öncelikle belirtilmeli ki, 1999 ve 2004 yerel seçimlerinde DEHAP'tan ve Demokratik Güç Birliği'nden seçilen kadınların oranı Türkiye genelindeki oranlardan daha yüksek. 1999'da DEHAP'ın kazandığı belediye meclis üyeliklerinin %4,9'u kadındı. 2004 yerel seçimleri sonucunda göreve gelen 18 kadın belediye başkanından 9'u Demokratik Güç Birliği'nden seçilen DEHAP'lı adaylar. Sur Belediyesi tarafından yayımlanan rapora göre, yine DEHAP'lı yerel seçilmişlerin yaklaşık %16'sı kadın (Türkiye genelinin 8 katından daha fazla) (*Yerel Yönetimlerde Kadın Erkek...*).

Bu farklılaşmanın çeşitli etmenleri, altbölümlerde tartışılacak. Fakat şimdilik en azından bir unsura işaret edebilirim: Kürt siyasal hareketi %10 barajı ve demokratik olmayan diğer pratikler dolayısıyla TBMM'de hiçbir zaman yer bulamadı. Dolayısıyla, yerel yönetimlerde erk, aynı zamanda, Kürt siyasal hareketinin ülke düzeyinde temsil edilmeyişinin bir "telafi"si olarak da işlev görmektedir. Bu, yukarıda değinilen, "ulusal siyasete bağımlı süreçler" in burada da geçerli olduğunu gösterir. Bununla birlikte, söz konusu endekslenmişlik, Kürt

siyasal hareketi ve Kürt nüfus için farklı anlam ve sonuçları beraberinde getirmektedir: Bir yandan yerel iktidar ve siyaset ülke genelindeki siyasetin alt-kümesidir, dolayısıyla özerk değildir. Fakat öte yandan da başka bölgeler ve yerel topluluklardan farklı olarak, seçenlerle seçilenler arasındaki ilişki ve bağ açısından bakıldığında, “hakiki bir yerel temsil” niteliği kazanmaktadır. Bu farklılığın nasıl olup da “kadın lehi” sonuçları beraberinde getirdiğini anlayabilmek için, aşağıda kısaca tartışılacak olan, taban siyaseti ve parti-içi feminist siyaset unsurlarına bakmak gerekir.

Özetle, ulusal/merkezi siyasetten simgeselleştirici söylemler dolayısıyla dışlanan kadınların kurumsal yerel siyasette kendilerine daha kolay yer edindiklerini öne sürebilirim: Çünkü simgeselleştirme, “ulusal bir mesele”dir. “Uygun kadınlar” açısından bakıldığında, onları vitrine sürmek üzere bir politik gereksinim yerellikler bağlamında bulunmadığından, “örtülü kota” da ortadan kalkar. Peki “uygun olmayan siyasetler” ve “uygun olmayan kadınlar”? Eğer simgesellik onlar için bir engel değilse neden daha çok sayıda, özellikle “Müslüman” kadın yerel seçilmiş organlarda yer almıyor? Bu soruların yanıtlarını, aşağıda, enformel-formel siyaset tartışması bağlamında vermeye çalışacağım. Fakat şimdilik, “İslami ve Kürt siyasal hareketleri içinden gelen kadınlar, eğer ulusal kurumsal siyasette engellendikleri gibi/ölçüde yerel siyasette de engellenselerdi %1,6 oranına dahi ulaşamazdı” yı iddia edebilirim. Ve benzeri bir biçimde, eğer ulusal siyasetteki gibi savunmacı Cumhuriyetçi saiklerle yerel düzeyde de bir örtülü kota işleseydi, daha fazla sayıda kadın yerel seçilmişler arasında olurdu.

Küçük Güzeldir...?

Küçük yerel topluluklar/yerleşimler içinde kadınlar, artan bir toplumsal-mekânsal-politik hareketlilik sınırlanması içindedir. Büyük kentlerde kadınların yerel yönetim organlarında daha yüksek oranlarda yer almasıyla sol partilerin görece olarak daha fazla yerel kadın temsilcisinin bulunması, belirtilen bu unsurun etkililiğini kanıtlar. Çitçi (1989:120) bundan 17 yıl önce yaptığı analizinde; kır, kasaba ve kent belediye meclislerini ayrıştırarak, kadın temsilinin kentsel nitelik taşıdığını ve “nüfus eşiği”nin 100 bin olarak belirginleştiğini ortaya koymuştu (Oya Çitçi, *Yerel Yönetimlerde Temsil* 120). Çitçi’nin yöntemi izlenerek bugün için yapılacak bir çözümlene ilginç olurdu. Fakat şimdilik, küçük yerleşimlerde kadınlar üzerindeki geleneksel-ataerkil baskının daha yoğun olduğu, buna karşılık büyük kentlerde kadınların bu baskıdan sıyrılma olanaklarının görece olarak artacağı kabul edilirse, bu farklılaşmanın temsile de yansımalarının olağan olduğu düşünülebilir (krş. Tablo-1 ve Tablo-3).

Tablo 3**Ankara Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeler Meclisleri Cinsiyet Bileşimi*****-2004 -**

	Erkek Meclis Üyeleri		Kadın Meclis Üyeleri		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
İlçe belediyeleri arasında en yüksek oran	39	84,7	7	15,2	46	100,0
İkinci en yüksek	39	86,6	6	13,3	45	100,0
Üçüncü en yüksek	33	89,1	4	10,8	37	100,0
Toplam -8- ilçe belediye	320	90,4	34	9,6	354	100,0
Büyükşehir Belediyesi	122	95,2	6	4,7	128	100,0

* 2004 seçimlerinden sonra anakent ilçe belediyesi olmuş 7 belediye dışarıda tutulmuştur

Kaynak: İlgili belediyelerin web sayfaları

Bu noktada, yerel siyasetin yüksek “görünürlüğü ve somutluğu”nu dikkate almak gerekir. Söz konusu olan merkezi-ulusal siyasetse, bu siyasetin aktörleri ile edimleri, eyleme tarzları ve kararlarının yaşamdaki uzantıları arasında olduğu kadar siyasetçilerin “bedensel varlıkları” arasında da ciddi bir mesafe girer. Oysa söz konusu olan yerel siyasetse, politik yeğlemeler, politika yeğlemeleri ve yerel kararlar doğrudan doğruya gündelik yaşama yansır ve aynı zamanda yerel siyasetçilerin somut varlıklarıyla özdeşleşir.

Öte yandan, hâkim “siyaset stili” içinde, siyasal partilerde etkin olan kadınlara düşen rol pek çoğunlukla ev ziyaretleri ve seçim kampanyaları sırasında kadınlara uygun görülen öteki etkinliklerdir. Bir başka deyişle, “mutfak işi” yapar ve aslında erkek adaylar için çalışırlar.

Erkek yanlısı enformel siyaset tarzları (içkili akşam yemeklerinde bağlanan kararlar gibi) kadınların siyaseti “kirli bir şey” olarak kavramsallaştırmasını da besler. Bu algılayış, yukarıda değinilen “yerel siyasetin ticarileşmesi”yle de ilintilidir. Bununla birlikte, kadınların kurumsal yerel siyasete mesafelenmesi yalnızca kirlilik algısıyla değil, aynı zamanda bu alanı “teknik bir alan” olarak varsayımlarıyla da ilişkilidir.

“Teknik Olan”ın Korkusu...

Kadınlar, genellikle, yerel siyaset/yönetimleri sağlam teknik bilgi ve yetenek gerektiren bir alan olarak algılamaktadırlar. “Yerel yönetim, il özel idaresi, belediye encümeni” gibi kavramlar, kendilerince iyi bilinmeyen bir dünyaya ait gibi görünmektedir. Bu tür bir algılayış kadınların gündelik yaşamlarıyla mevcut yerel siyaset arasında bağlantı kuramamalarının hem bir nedeni hem de sonucudur. 3 Nisan 2003’te Ka-Der Ankara Şubesi’nin düzenlediği bir yuvarlak masa toplantısında parti yöneticisi bir kadın bu bilinemezliği şöyle dillendiriyordu:

İçinde yaşadığımız şehrin, mahallenin muhtarından tutun da belediye başkanına kadar, onların işlevleri konusunda ancak ihtiyaç duyduğumuz alanlarda aklımıza gelir. Muhtar deyince benim aklıma ikamet kâğıdı gelir. Onun dışında muhtarın görev alanı nedir, resmen bilmiyorum. Yani bu şimdi benim kendimle ilgili bir cahillik olabilir ama, belediye meclis üyesi nedir? Haftada kaç gün toplanır? Nelere karar verir? Belediye başkanı üzerindeki yaptırım nedir? İl genel meclisi nedir? Böyle yaygın bilmeme alanı olduğu için, kadınlar bilmedikleri şeye talip olmuyorlar tabii. Arkadaşımız çok güzel ifade etti, ‘ben muhtar olmaya korkuyorum, aza oluyorum’ dedi. İnsan bildiğinden korkmaz, bilmediği şeyden korkar. Halbuki muhtarlığın alanını bilmiş olsa ya da bilgilendirilmiş olsa...

Yerel yönetimler dendiğinde kadınların önemli bir bölümünün aklına bilgisine erişilmesi güç teknik meseleler gelmesi, bu varsayılan teknik meseleleri kendi gündelik yaşamlarıyla, kendi politik talepleriyle ilişkilendirmelerinde zorluğu beraberinde getirir. Bir yandan da, sözgelimi “belediye meclis üyesi” olmak için mutlaka çok sağlam bir teknik donanıma sahip olmak gerektiğini düşünülür. Oysa, tam da aynı toplantıda bir milletvekilinin belirttiği gibi:

Parlamentoya bakın, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu kadın yok. Ama erkek var. Kadınların hepsinin üniversite mezunu olması, kendi ayaklarının

üstünde durması gerekiyor. Ama bence ülkemizin siyasetinde lazım olan kadınlar sadece donanımlı kadınlar değil. Yani, hayatın içinden gelen, ekmeğin fiyatını bilen kadınlara ihtiyaç var. Yani ülkede bir şeyleri değiştirmek istiyorsak, kadınlar adına değiştirmek istiyorsak, kadınların donanımlı olmasının önemi nedir siyasette, karşı durmamız gerek. 'Donanımlılık' ölçütlerini belki yeniden oluşturmak gerek.

Negatif Ayrımcılığın Olduğu Yerde...

Kadın siyasetçilerin temsil organlarındaki bireysel varlıkları, kadınların nesnel olarak farklı gereksinimlerinin etkili bir biçimde karşılanacağına güvencesi değildir. Bir kere, kadınların cinsleri adına konuşma güvenini elde edebildikleri, siyaset sahnesinde nitel bir değişim yaratabilecekleri, bir başka deyişle biçimsel temsilden gerçek temsile geçebilecekleri bir sayısal eşik vardır. Uluslararası kadın hareketince geliştirilip BM'nin uluslararası hedefleri arasına da girmiş ve resmi kabul görmüş bulunan %30'luk "asgari temsil eşiği"ne ulaşmadan, kadınların kendi cinslerinin sorun ve gereksinimlerini temsil etmeleri olanaklı görülmemektedir (Serpil Sancar Üşür, "Siyasal Süreçlere Katılımda..." 209). BM CEDAW, kadınların siyasal karar alma mekanizmalarına eşit katılımı için özel önlemler alınmasını önerir. Ayrıca, hem AB kuruluşları hem de üye devletler için bağlayıcı nitelik taşıyan 1999 tarihli Amsterdam Anlaşması'nın 141. maddesi, cinsler arası eşitliğe ulaşmada kadınlar lehine özel önlemler alınması gereğini belirtir ve bu önlemlerin bir ayrımcılık türü olarak algılanmayacağını vurgular. Dolayısıyla, eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik etkili politikalar uygulanması AB ülkeleri için "anayasal" bir nitelik taşıyıcı; olumlu eylem³, "eşit muamele" ve "ayrımcılığın önlenmesi"nden daha etkili ve meşru bir araç olarak tanınır (Jo Shaw, "European Union Governance..." 1-2).

Özellikle temsili siyaset bağlamında en çok bilinen olumlu ayrımcılık aracı olarak kota, günümüzde 80'den fazla ülkede uygulanmaktadır. 14 ülkenin anayasası, cinsiyet/kadın kotasını zorunlu kılmaktadır. Belçika, Fransa, Hindistan, Brezilya, Arjantin ve Uganda kota uygulamasına dönük yasal düzenlemelerin yapılmış olduğu ülkelerden bazılarıdır. Öte yandan, yasalarla tanımlanmadığı durumlarda bile, Avusturya, Norveç, İsveç ve İngiltere gibi kimi ülkelerde siyasal partiler iç düzenlemeleriyle (tüzük ve seçim yönetmelikleri) kotayı zorunlu kılmaktadır. Bugün, 60'tan çok ülkede 130'dan çok siyasal parti bu yola gitmiştir.

İlerici bir örnek olarak, Uganda'da⁴ 1995 Anayasası'nın iki maddesinde kadınlar lehine düzenlemeler yapılmasını sağlayacak "olumlu eylem" kavramına yer verilmiş, 1997 tarihli Yerel Yönetimler Yasası'yla da bütün yerel yönetim düzeylerinde kadınlar için 1/3 oranında

kota uygulaması getirilmiştir (*From Strength to Strength...*). Bu olumlu ayrımcılık uygulamalarının sonucu olarak, Uganda’da kadınlar yavaş yavaş kilit karar alma konularına gelmeye başlamıştır.

Fransa’nın son yerel seçimlerinde “6’lı dilim kotası”nın (aday listelerinde sırayla üç erkek üç kadın) uygulanması (Monique Cerisier Ben Guiga, “Fransız Toplumunun Çelişkileri...”) bile, “fermuar dizgesi”ne (bir erkek-bir kadın) göre daha dezavantajlı olmasına karşın, %47’lik temsil oranına ulaşmalarında etkili olmuştur. Bu ülkede 1982 seçimlerinde uygulanan yasal kota Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmişse de 2000 yılında anayasal kural haline getirilerek sorun çözülmüştür. Buna göre, ulusal ve yerel seçimlerde her aday listesinde cinsler arasındaki fark birden fazla olamaz (“parite ilkesi”). Bu düzenlemenin yaşama geçmesini güvence altına almak için, siyasal partilerin kamu fonlarından yararlanma kuralları da yeniden düzenlenerek kadın-erkek eşitliği ilkesini yaşama geçirmek üzere alacakları önlemlere bağlanmıştır (*La Parité entre les Femmes...*)

Türkiye’de 8 kadın örgütünün ortaklaşa hazırlayıp 25 kadın örgütünün desteğiyle Mart 2002’de hükümete sundukları “Anayasa, Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları’nda Değişiklik Paketi”nde de yeryüzü deneyimine koşut önlemler öngörülmüştür. Öteki maddelerde yapılması önerilen düzenlemelerin yanı sıra, doğrudan doğruya konumuzla ilgili olarak, Anayasa’nın 127. maddesinin 1. fıkrasında yapılacak değişikliklerle yerel yönetimlerin “cinsler arası eşit temsil ve katılımcılık esaslarına uygun olarak” oluşturulması önerilmişti. Siyasi partiler ve seçim Yasalarında değişikliklerle ilgili yasa tasarısı önerisindeyse, alınması gerekli önlemlerin başında, her bir cinsiyetin en az %30 oranında temsil ve katılımının yasayla zorunlu kılınması geliyordu. Söz konusu “kota talebi”, kadın örgütlerince 28 Mart 2004 yerel seçimlerinden önce de dillendirildi. Tartışmalar konuyu TBMM’nin gündemine de taşıdı ve “pazarlıklar”, 27 Mart 2004’te, yalnızca, Anayasa’nın 10. maddesine “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmünün eklenmesiyle, “olumlu ayrımcılık” kavramının reddedilmesiyle sonuçlandı.

Ka-der’in seçimler sonrasında yaptığı basın açıklamasından yapılan aşağıdaki alıntı, sorunun yakıcılığını bir kez daha ortaya koymaktadır:

Başbakan seçim gecesi televizyonlarda yaptığı açıklamalarda bir yandan kadın adayların örgüt engeline takıldıklarını belirtti; diğer yandan ise cinsiyet kotasına karşı çıktı, bunun kadınlara saygısızlık olduğunu öne sürdü. .... En gelişmişinden gelişmekte olanına kadar bütün ülkelerde

cinsiyet kotası uygulaması vardır. Anayasalara, yasalara, parti tüzüklerine ve devlet kurumlarına kadın kotası konulmuştur. Bu nedenle cinsiyet kotası uygulamasının ‘kadınlara karşı saygısızlık’ olduğu iddiaları gerçekleri yansıtmıyor. Tam tersine, erkek egemen çarpık zihniyetin aşılması, kadın sorunlarının çözülebilmesi ve daha fazla kadının yönetimlere gelebilmesi için kotadan başka çare yoktur! ... Nitekim bu yerel seçimlerde o ‘örgüt engeli’nin var olmadığı muhtarlıklar için kadın aday sayısında yüzde 200’lük bir patlama yaşanmıştır. Muhtar adayları olan kadınlar pek çok yerde değişik engellerle karşılaşmalarına rağmen, yüzde 30 ile 45 arasında oy alarak kamusal alanda var olduklarını ve kabul gördüklerini kanıtlamışlardır.

Gerçekten de kadınlar, yalnızca 2004 değil, 1999 yerel seçimlerinde de mahalle muhtarlıklarına yüksek oranlarda aday olmuşlardır. Bunun başlıca üç belirleyeninden söz edilebilir: Birincisi, yukarıda sözü edilen temsil hiyerarşileriyle ilgilidir. Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti, yerel seçimlerde mahalle sakin(e)lerince seçilmekle birlikte, ne tüzel olarak yerel yönetsel birimlerdir ne de yönetsel yapı içinde güçlü bir konuma sahiptirler.⁵ İkinci olarak, kadınların başlıca yaşam ve sosyalleşme çevreleri düşünüldüğünde, muhtarlık daha erişilebilirdir. Üçüncü olarak, muhtarlığa adaylık bir siyasal parti adına değil, bireyseldir. Bu da muhtarlık için, yukarıdaki alıntıda geçen “örgütsel engeller”in yokluğuna işaret eder.⁶

Türkiye’de -üçü de TBMM dışında olan dört parti (ÖDP, SDP, SHP ve DTP) dışında-, siyasal partilerin anlamlı bir kota düzenlemesi ve uygulaması yoktur. Bu ciddi eksiklik, siyasal partilerdeki örgütsel engellerin kadınlarca aşılmasını güçleştirir ve hem ulusal hem de yerel düzeylerde cinsler arası temsil eşitsizliğinin yeniden üretimine katkıda bulunur. Genel seçimler söz konusu olduğunda, partilerin vitrini düzenlemek adına gösterdiği görece özen, belli bir dereceye kadar olumlu eylemin yokluğunu telafi eder. Öte yandan, yerel geleneksel ataerkil muhafazakârlıklardan, özellikle üstün eğitsel, mesleki vb. nitelikleri dolayısıyla, “kaçmayı” becerebilen kadın siyasetçiler de aynı zamanda “yerel”in kendisinden kaçır ve şanslarını TBMM için denerler. Aynı tercih siyasal partiler için de geçerlidir: Toplumsal ve politik olarak “siyasetle uğraşma meşruiyeti”ni sağlayan üstün niteliklere sahip böyle kadınlardan olabildiğince “yüksek getiri” elde etmek isterler.

Öte yandan, dar anlamda kotanın, geniş anlamda olumlu ayrımcılığın, kadınların temsili açısından tek başına yeterli olacağını söylemek olanaklı değildir. Siyasal partilerden başlayarak, yerel yöneticilere değin yayılan bir alanda, kadın-erkek eşitliğini politik gündemin merkezi konuları arasına yerleştirecek, zihniyet değişikliğini amaçlayan önlemler öteki politikalarla birlikte uygulanmak durumundadır. Yanı sıra, kadınlarca izlenebilir ve denetlenebilir bir yerel politik gündemin varlığı gereklidir. Çünkü kadın temsilcilerin

meşruiyetleri, izlenebilirlikleri ve temsil edilenlerle aralarındaki bağ, başlı başına cinsiyetlerinden kaynaklanmayıp bu politik gündem üzerinden kurulacaktır. Bu noktada, kadın hareketinin yerel düzeyde örgütlenme durumu ve etkililik derecesi ve/ya da ulusal kadın örgütlerinin yerel düzeye yönelttikleri ilginin düzeyi büyük önem taşır.

2) “Büyük Meclisten Küçük Meclislere”

Bu başlığı Mart 2004 yerel seçimlerinden tam bir yıl önce Ka-der Ankara öncülüğünde düzenlenen, kadın milletvekilleri, yerel yöneticiler, kadın örgütü ve platformu temsilcileri, muhtarlar ve akademisyenlerin bir araya gelip ilk kez olarak geniş kapsamlı ve özgül bir çerçevede yerel siyaset/yönetimlerde kadınların güncel durumunu ve sorunlarını, gelecek öngörülerini tartıştıkları bir yuvarlak masa toplantısından ödünç aldım (*Kadın Başımıza – Yerel Yönetimlerde...* 28-34). Bu başlığın bu denli yakın zamanda Türkiye kadın hareketinin gündemine girmesi, kadınların yerel siyasetin ve yerel politikaların yalnızca hedef gruplarından biri olma iddiası açısından değil, aynı zamanda özneli olma mücadelesi açısından da ciddi bir eksikliğe işaret eder. Aşağıda, beş altbaşlıkta, 2000’li yılların ortalarına gelene değin yerel siyaset/yerel düzey bağlamında kadın hareketinin profilini özetlemeye çalışacağım. Böylesi bir gözden geçirme, -eksik-temsilin de en önemli belirleyenlerinden başta geleni addettiğim- kadın hareketi ve örgütlenmesinin güçsüzlükleri, sınırları, gelişmeleri ve sunduğu güçlenme olanaklarının da ipuçlarını vermeyi amaçlıyor. Sonda söyleneceği başta söylemek gerekirse, böylesi bir bakış, aynı zamanda, kadınların yerel düzeyde/yerel düzeyi hedefleyen politik ve örgütsel mobilizasyonlarında bir homojenlikten ve/ya da birbiriyle uyumlu ve tutarlı bir duruş noktasından söz edilemeyeceğini de ortaya koyacak. Dolayısıyla, kadınların (yerel) hareketliliğinin yerel kurumsal karar alma mekanizmalarında güçlenmelerine hangi koşullar ve biçimlerde yol açabileceğine de – şimdilik soluk da olsa- ışık tutulacak.

Yerel Halka Bakıcı Aranıyor...

Yerel siyasetin örgütlü kadın hareketinin gündemine “politik olarak” girişi büyük önem taşır. Genel olarak yerel düzeyde kurulup işleyen kadın örgütleri kapsamlı kadın-dostu yerel politik gündemler geliştirmeye teşne olmadı: başlıca, toplumsal amaçlarla, hayır ve yardım işleri için örgütlenegeldiler, çalışmalarını “siyaset-dışı siyaset” ilkesinden beslenen bir hatta ilerledi.

(Aksu Bora, “Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der” 111; Serpil Sancar Üşür, “Siyasal Süreçlere Katılımda...” 207). Profil hâlâ büyük ölçüde bu çerçevede tanımlanabilir.

Devlet ve kamu yönetiminin dönüşümüne koşut olarak bu tür bir varoluşun daha da yaygın hale gelmesi anlamlıdır: 1980’lerin ortalarından itibaren toplumsal hizmetler, sosyal politikanın bir bileşeninden çok, merkezi ve/ya da yerel yönetimler eliyle yürütülen yardım/hayır işleri olarak görülmeye başlanmıştır. Böylece, dezavantajlı toplumsal kesimleri hedefleyen kamusal programlar, geniş ölçüde, bu kesimleri “özneler/yurttaşlar/kenttaşlar”dan çok “muhtaçlar” olarak kodlayan bir zihniyete yaslanır olmuştur. Bu bağlamda, merkezi ve yerel yönetimlerce karşılan(a)mayan gereksinimler, kadın örgütlerince karşılanmaktadır: okuma-yazma, mesleki eğitim, beceri kursları, sağlık hizmetleri, danışmanlık, bilgilendirme, maddi yardım, işlendirme, vb. Bu tür kadın örgütleri yönetime katılan, yönetimden talep eden, yönetimi denetleyen sivil özneler olmaktan çok, yerel yönetimlerce, öteki kamu kuruluşlarınca ve kamuoyunca arka çıkılan ve takdir gören bir konumdadırlar (Yıldız Tokman ve Sema Kendirci, *Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler...*). Böylesi “uysal” bir ilişki içinde örgütlü kadınlar, örgütsüz kadınların sözcüsü ve temsilcisi olmaktan çok, merkezi ve yerel yönetimlerin o kadınlara uzanan eli gibi işlev görmektedirler. Bir başka deyişle, kadınların yerel yardım ve kamusal hizmet etkinlikleri, çöken sosyal devlet için bir supap rolü de üstlenmektedir. Koşut olarak, bu tür örgütlenmeler, kendi adlarına değil, fakat başkalarının gereksinimleri adına konuşmaktadır.

Tam da bu noktada, 2005 tarihli yeni Belediye Yasası’nın, hemşehrilik ile belediye yardımlarını birlikte ve “hemşehri hukuku” başlıklı maddesinde düzenliyor oluşu dikkate değer:

Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. (Md.13/ par.1)

Aynı yasa, bizleri “belediye hizmetlerine gönüllü katılım” kavramıyla tanıştırmıştır:

Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. (Md.77/ par.1)

Bu yasal düzenlemeler, “yardım”, “hemşehrilik”, “hizmet, gönüllülük ve tasarruf”u bir araya getirmek yoluyla, yerel yönetimle kenttaş arasında doğası gereği eşitsiz bir ilişki tarzını meşrulaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda yerelliklerdeki asimetrik cinsiyet ilişkilerini güçlendirme potansiyeli de taşımaktadır. Birincisi, bu düzenlemelerin burada tanımlanan kategorideki kadın örgütlülüğü ve eyleyişini güçlendirme olasılığı yüksektir. Çünkü, yukarıda da açıklandığı gibi, hizmet sunumu, gönüllülüğün yanı sıra, kültürel olarak kadınların geleneksel cinsiyet rolleriyle bağlantılıdır. Bu durumda, “Yerel yönetimlerin hizmet sunumuyla ilişkisi kadınların yerel politik katılımını güçlendirir” biçimindeki yaygın varsayım, Türkiye’de, kadınların hakiki siyasal temsili yönünde değil, politik olmayan yerel katılımları yönünde işleme eğilimindedir. İkinci olarak, belediye yardımları için bizzat başvuranlar, yardımları bizzat alanlar, hane halkı için de olsa, çoğunlukla kadınlardır (Ayten Alkan, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet...*,194-95). Dolayısıyla, kenttaşlığa “yardım” perspektifinden yaklaşmak, özellikle kadınların kenttaşlığını daha da kırılganlaştır ve yerel topluluktaki cinsiyete dayalı eşitsizlikleri yeniden üretip güçlendirir.

Yerel Yönetimler Gündemine Sızmak...

Egemen (dahası hegemonik) örgütlenme tarzı yukarıda sözü edilen olmakla birlikte, kuşkusuz başka toplumsal-politik hareketlilikler de yaşanmıştır, yaşanmaktadır. 1990’ların başları, “kadın örgütlerinin kimin adına, ne için ve nasıl konuştukları” anlamında bir dönüm noktası olmuştur denebilir. Bilindiği gibi, 1990’lar, başka birçok dönüşüme koşut olarak, feminizmin dernekleşme-vakıflaşma yıllarıdır. Bu sürecin daha ilk yıllarında Ankara, İstanbul ve İzmir yerel yönetimleriyle ilk “pazarlık”, işbirliği ve ortaklık deneyimleri de yaşandı (Yıldız Ecevit, “Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri...” 228).

Ankara Kadın Dayanışma Vakfı, İstanbul Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı gibi örgütlerin yerel yönetimlerle işbirliği yapmak yönündeki çaba ve talepleri önemliydi; çünkü bir yönüyle, kamu gücünden kadınların stratejik gereksinimleri (şiddete karşı kamusal koruma, sığınmaevi, danışma merkezi, vb.) için talepte bulunan yerel baskı grupları olarak hareket ediyorlardı. Bu gibi kritik meseleler üzerinden belediyelerle pazarlık, yerel yönetimlerin gündeminde de bir delik açtı; coğrafya ve zaman üzerinden çok sınırlı olsa da... Coğrafi (dolayısıyla toplumsal) açıdan sınırlıydı; çünkü, ikinci dalga feminist hareketliliğin taşıyıcıları gibi bu örgütlenmeler de ağırlıklı olarak metropoliten nitelikteydi.⁷ Zaman üzerinden sınırlıydı; çünkü, kadın örgütlerinin rolü ve katkısı belediyelerinkinden hep daha çok oldu, çünkü yerel yöneticilerin konuyla ilgili sorumluluk ve ilgileri çoğunlukla

güçsüz ve geçiciydi; özellikle yerel iktidar değişikliği durumunda hem dar görüşlü politik yaklaşımlar hem de “bu tür girişimlerin belediye için yük oluşturduğu” inancı hizmette kurumsallaşamamanın belirleyeni oldu. Kadın örgütleri tek başlarına kaldığıdaysa hem akçal güçlükler hem de mevzuata ilişkin donanımsızlık birçok sorunu beraberinde getirdi. Özetle, yerel yönetimlerle kadın örgütleri arasındaki ilişkinin süreklilik kazanamaması ve söz konusu etkinlik alanlarının yerel yönetimin kurumsal gündemine “vazgeçilemez bir alan” olarak yerleşememesi nedeniyle bu girişimler çoğunlukla dar çerçeveli ve kısa süreli kaldı. Ne yazık ki, yeni Belediye Yasası’nın doğrudan doğruya kadın kenttaşlara yönelik olarak getirdiği tek düzenleme de büyükşehir belediyeleriyle nüfusu 50 bini aşan belediyeleri “kadınlar ve çocuklar için koruma evleri” açmakla görevlendirmesidir (Md. 14/a).⁸

Kadınların yerel katılımı açısından bir başka açılım alanı, 1990’ların ortalarından bu yana uluslararası girişimlerin gündeme yerleştirdiği “yeni yönetim perspektifleri”nin etkisiyle belirmiştir.

Yerel Gündem 21’ler

YG-21 girişimleri, 1996 yılında düzenlenen Habitat-2’den sonra belirginleşen “güçlen(dir)me yaklaşımı”yla⁹ birlikte, 1992 yılında gerçekleşen BM II. Çevre ve Kalkınma Konferansı kapsamındaki Rio Zirvesi’nin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰ YG-21’ler, kadınların yerel düzlemde politikleşme ve katılım potansiyellerini harekete geçiren yeni bir açılım alanı olma işlevi görmüştür. Antalya’daki Kadın Meclisi girişimi ile Bursa’daki Bağımsız Kadın İnisyatifi deneyimleri bu sürecin parçası olarak ortaya çıkmış; YG-21 çerçevesinde oluşturulan Kent Kurultayları’ndan bir anlamda koparak kimlik kazanmışlardır. Bu iki girişim yerel düzeyde sağladıkları kimi kazanımların yanı sıra, Türkiye koşullarında kadınların kent yönetimine katılımı bağlamında laboratuvar olma niteliği de taşımaktadır. YG-21 proje grubunun konuyla ilgili raporunda¹¹, sürecin ağırlığını hissettirdiği her kentteki başarının ardında kadınların etkin bir rol oynamasının yattığı belirtilmektedir. YG-21 meclislerinin kurulduğu birçok yerleşimde kadınlar özerk çalışma grupları oluşturmuşlardır. Bugün, kadın meclisi, komisyonu, kozası ya da grubu gibi oluşumların sayısı 36’dır (62 YG-21 içinde).

Bununla birlikte, kadınların etkin katılımının, yerleşimin geleceğini ilgilendiren merkezi kararlardan çok, genellikle toplumsal-kültürel çalışmalarla sınırlı kaldığını belirtmek gerekir. Gerçekte bu tür bir cinsiyet-yüklü, erkekleri “asli”, kadınları “tali ve daha az kritik” katmana yerleştiren bölünme çok yaygındır: Ev içi emeğin cinsiyete dayalı bölünüşünün neredeyse bir

tür “kopya”sı (Pierre Bourdieu, *Masculine Domination* 108) olarak hemen hemen bütün toplumsal alanlara nüfuz eder.

Kimlik Üzerinden Yerel Topluluk Temelli Siyaset

İslami hareket ve Kürt siyasal hareketi, 1990’larla 2000’lerin politik gündemini belirleyen başlıca iki hat oldu. Basitleştirme pahasına, her iki hareketin de hem kimlik siyaseti hem de yerel topluluk temelli siyaset¹² nitelikleriyle öne çıktığını söyleyebilirim. İkinci olarak, her iki hareket içinde de kadınlar yüksek düzeyde politize olmuşlardır ve farklı nedenlerle de olsa politik etkinlikleri çok büyük ölçüde yerel nitelik taşır.

Hem Türk feminizmini hem de Kürt hareketinin ve partinin erkek egemenliğini eleştiren, bu eleştiriler doğrultusunda ilkinde kayda değer bir diyalog ve işbirliği zemininin oluşmasına katkıda bulunup ikincisinde –eşbaşkanlık, %40 kota gibi- ciddi kazanımlar sağlayan Kürt kadın hareketi, parti mitinglerinden sokak gösterilerine, hapishane önlerinden polis merkezlerine değin “dışarıda” politikleşen geniş bir kadın tabanından oluşuyor. Partinin güçlü tabanının yanı sıra¹³, Kürt kadın hareketinin de bu niteliği, onu yerel-topluluk temelli hareket olarak nitelememin bir nedeni. Böyle nitelememin bir diğer nedeni de elbette hareketin coğrafi bağlamında yatıyor. Son bir not olarak belirtmek gerekir ki, Türkiye’de kadın örgütlerinin üç büyük kentte olmayan %45’inin %12’lik kısmı da “bölge”de.

Bununla birlikte, RP’den başlayarak “İslami partiler”de çok ama çok daha farklı bir süreç izlendi. Birincisi, parti ve hareket içinde erkek egemenliğine karşı güçlü ve sesi yüksek bir eleştiri gelişmedi: Bu nitelikteki eleştiriler, tekillikler düzeyinde, az sayıdaki kadın Müslüman eylemci ve yazarla sınırlı kaldı. Ne var ki kadınlar partide, özellikle seçim zamanlarında çok etkindiler: “İslami parti siyaseti”, kadınları, yerel-topluluk temelli siyasete eklemledi. Tabandaki “kadın siyaseti”, onları güçlendirmek yerine, yerelliklerde “mutfak işi”ni hallettikleri, seçim dönemlerinin ardından da evlerine döndükleri bir biçime büründü. “Eve dönen” Müslüman feministlerden biri olan Sibel Eraslan, şunları not ediyordu:

... altı yıl gibi bir zaman zarfında, İstanbul’un tüm ilçelerinde, 863 mahallenin 805’inde, 1825 sandığın 1587’sinde tam 18.000 kadınla birlikte çalışıyorduk. Bu sayı, aktif sorumluların sayısıydı; İstanbul’daki kayıtlı kadın üyelerimizin sayısı ise, 377.889 idi. 1995 Nisan ayı itibariyle, İstanbul’da bir yıl içinde 3465 eğitim semineri, 1572 konferans, 326 salon toplantısı, 14231 ev sohbeti, 2656 nikah ziyareti, 4245 taziye, 3740 doğum, 12625 hasta ziyareti, 75 kermes, 310 piknik düzenleyerek, 1.262.577 kişiye ulaşmıştı Refah Partisi İl Kadınlar Komitesi. Anadolu’daki tüm kentlerdeki

siyasi kadın organizasyonları da şehirlerin tamamı ve mahalle ve sokakların büyük bir çoğunluğu da benzer bir koordinasyon teşekkül ettirmişti. (Sibel Eraslan, “Uğultular...Silüetler...” 268)

Eraslan, kadınların giderek büyüyen, genişleyen hareketine karşın yönetim ve karar alma konularında rol almak yönündeki çok sınırlı olanaklarını, “siyasi itaat fikrinin, *din’leşmiş* algısı”na (“*Allah-baba-koca onayı*”) ve “parti sayesinde zar zor yakalanan kısmi özgürlüklerin, her şeye rağmen, her şeyi sineye çekerek ve gittiği yere kadar sürdürülebilmesi” (269-70) istenciyle açıklar. Olanca çarpıcılığıyla şunu ekler:

İslami hassasiyetleri olan kadınların siyasete girişleri bu kadar dini bir temayla –Allah rızası- olmasaydı, siyasetten kopuş da bu kadar tekfir edilen bir şey olmayabilirdi.

[...]

Tabii siyasi kariyer beklentilerinizin olmaması için gereken dini savlar da hazır. Makam ummanın, mevki için çalışmanın, dinen aşağı bir şey olduğunu bilmektesinizdir. ‘Sizi idare edene itaat’ şeklindeki ortodoksi, dini bir kurum olarak karşınızda durup durmaktadır. ... Ama ve her nedense tüm bunları anlatanlar da, genelde erkeklerin arasından çıkmaktadır. (270-1)

Partinin devasa “taban varoluşu”ndan başka, 1990’lar aynı zamanda Müslüman kadınların artan sivil örgütlenme deneyimlerine tanıklık etmiştir. Eraslan (253-59) çeşitli vakıf, dernek, kulüp ve grupların sayısının 300’ü aştığını belirtir. İstanbul, Ankara, Bursa ve Güneydoğu Anadolu’da dört tane de şemsiye platform bulunmaktadır. Bu örgütlerin kimileri ilk (“Yerel halka bakıcı...”), kimileri ikinci (“Yerel yönetimler gündemine...”) kategoriye yerleştirilebilirken, bunların hep ayırt edici bir nitelikleri oldu: Müslüman kadınların hakları, özellikle de başörtüleri nedeniyle eğitimden dışlanan genç kadınlar için mücadele vermek.

Buraya kadar dört başlık altında kabaca gruplandırılan, yer yer bir kronolojiye de karşılık gelen yerel kadın örgütlenmesi, bir yandan da maddi zemin oluşturdu: Türkiye kadın hareketinin gündemine ilk kez sistemli bir biçimde ve politik olarak yerel siyaset/yönetimler girdiğinde temasa geçilecek, ağ kurmaya ve dayanışmaya elverecek bir zemin. Özellikle de farklı verili ideolojik kimlikler ve duruşlara rağmen, sınırlı alanlarda da olsa temas ve birlikte eyleme yeteneğine sahip tek bir toplumsal-politik hareket söz konusuken...

Yakın Zamanlı Feminist Eylemlilik: “Yarın İçin Bugünden” Kampanyası

Büyük ölçüde kadınların çok temel bazı sorunlarının ancak merkezi düzeyde gerçekleştirilecek makro politika düzeltimleriyle olanaklı olmasıyla da bağlantılı olarak, çok yakın zamanlara değin Türkiye kadın hareketi, yerel düzeyi göz ardı edegeldi. Nitekim 1997 yılında daha çok sayıda kadının etkin politikaya girmesini sağlamak amacıyla kurulan Ka-der’in de öncelikli hedefi, yapılacak ilk genel seçimlerde kadın milletvekili oranını %10’a yükseltmekti; desteklenen adaylar arasında yerel siyasete yönelenler de bulunmakla birlikte, ulusal siyaset öncelikliydi. Yukarıda referans verilen “Büyük meclisten küçük meclislere” toplantısının ardından Ka-der Ankara Şubesi’nin, 2004 yerel seçimlerine yönelik olarak bir kampanya süreci başlatma kararı alıp bu amaçla Yerel Siyaset Çalışma Grubu’nu (YSÇG) oluşturması, bu alanda görece kapsamlı bir bakış açısını hem yerel siyaset alanıyla hem de kadın hareketiyle tanıştırdı. Bu girişimin kazanımlarını değerlendirmek, “yer”ini analiz etmek için çok erken. Bu nedenle bu son altbaşlık daha çok “betimleyici” bir tona sahip.

Benim de üçüncü yılının sonuna değin içinde bulunduğum YSÇG, başlangıçta, farklı alanlardan gelip farklı yetenek ve deneyimlere sahip olan altı feminist kadından oluşuyordu. YSÇG, “Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası”nın yürütülmesinde merkezde bulunmakla birlikte, programın birçok ilişki ağı, örgüt, kuruluş ve kişinin işbirliği, desteği ve yardımı olmaksızın gerçekleştirilmesi kuşkusuz olanaksızdı. Ka-der genel merkezi (İstanbul) ve şubeleri, 2002 erken genel seçimlerinden önce oluşturulmuş Kadın Koalisyonu, Türk Kadınlar Birliği, birçok yerel kadın örgütü, girişimi, toplum merkezleri, Ankara-Çankaya ve İzmir Büyükşehir Belediyesi gibi kimi belediyeler, kimi Yerel Gündem 21 sorumlu ve katılımcıları, Kadın Çalışmaları öğrencileri, Danimarka Büyükelçiliği, UNDP ve UNFPA bu işbirliği ve destek aktörlerinden yalnızca bazıları. Ve kuşkusuz, farklı alanlardan ve yerleşimlerden yüzlerce kadın ve onlarca erkek...

Yerel seçimlere kadarki dönem; örgütlü kadınları harekete geçirmek, kadın adayları desteklemek, başta kadın seçmenlerde olmak üzere kamuoyunda farkındalık yaratmak ve basın-yayın organlarının konuya ilgisini çekmek amaçlarına yoğunlaştı. Bu amaçlarla:

(1) Beş broşür ve iki rehber kitapçık (Ayten Alkan, *Kadınlar için Kadınlar Tarafından...*; Aksu Bora, *Gücümüzü Farketmek*) hazırlanıp yayımlandı. Broşürlerde; (i) kadınların gündelik yaşamlarıyla yerel yönetimler ve hizmetlerin aslında nasıl yakından ilişkili olduğu, kadınlarla erkeklerin aynı yerlerde ama farklı biçimlerde yaşadığı, farklı koşullarla

çevrelenmiş oldukları için farklı sorun, gereksinim ve beklentilere sahip oldukları, (ii) bu bilgiyi, yani “kadınların bilgisi”ni yine ancak kadınların yerel yönetimler gündemine taşıyabileceği, bunun en az “teknik bilgi, donanım” ve geleneksel “siyaset bilgisi” kadar önemli olduğu, (iii) kadınlar olarak yerel yönetimlere/politikaya talip olmanın aynı zamanda “farklı bir politika tarzı” yaratmaya da talip olmak anlamına geldiği, (iv) kadınların çoğunluğunun başlıca yaşam alanı ev ve yakın çevresi olduğuna göre, bir yerel yönetim birimi olmamakla birlikte, mahalle muhtarlığı kurumunun “kadın siyaseti”nde önemli bir araç olma gizilgücünü taşıdığı ve (v) uluslararası karşılaştırmaya elveren veriler de kullanılarak, Türkiye’nin yerel yönetimlerde kadın temsili açısından sorunlu durumu vurgulanıyor ve kadınlar aday olmaya, kadın adayları izlemeye ve seçmeye çağrılıyordu.

(2) 27-9 Eylül 2003’te düzenlenen ve farklı örgütlerden 22 kadının katıldığı eğitici eğitiminin ardından, 6’sı siyasal partiler, 3’ü kadın örgütleri, 2’si sendikalar ve 12’si gecekondular yerleşimlerdeki toplum merkezlerinde olmak üzere Ekim 2003- Mart 2004 arasında toplam 23 eğitim programı düzenlendi.

(3) İlk kez olarak “Kadınların Yerel Seçim Bildirgesi” hazırlandı ve beş broşür ve iki kitapçıkla birlikte yurt çapında dağıtımını sağlandı.

(4) Antalya, Denizli, İzmir ve Ankara’da dört “yaygınlaştırma” toplantısı düzenlendi.

(5) Yerel basından akademisyenlere, milletvekillerinden kadın belediye başkanlarına ve kadın örgütü temsilcilerinden gecekondularda yaşayan kadınlara değin çok geniş bir katılım zemininde örgütlenen iki değerlendirme toplantısı yapıldı.

(6) Seçimlerden önceki 1,5 ay boyunca kadın adaylara gereksindikleri konularda destek olabilmek amacıyla Ka-der Ankara bürosu ve belli toplum merkezlerinde danışmanlık ofisi oluşturuldu.

Bu başlıca etkinliklerin yanı sıra, birçok seminer, konferans, tartışma toplantısı, basın toplantısı ve açıklaması yapıldı; TV ve radyo programlarına katılındı.

Mart 2004 seçimlerinin YSÇG ve bütün taraflarıyla kampanya oluşumu üzerindeki etkisi, yerel siyasetle cinsler-arası eşitlik bakış açısının bütünleştirilmesi hedefinde daha yolun başında bulunulduğunun ayırıcısına varılması oldu. 29 Mayıs 2004’te, 18 yeni kadın belediye başkanından 10’unun da katıldığı bir seçim sonrası değerlendirme toplantısının ardından, bir

yıllık kampanya sürecinde oluşan ilişki ağları ve açığa çıkan gereksinimlerin de yönlendirmesiyle yeni bir yol haritası ve çalışma planı çıkarıldı. Çekirdek YSCG dört sürekli katılımcıyla, program da geride kalan bir yılda oluşan hareketliliğin enerjisiyle genişledi. Yerel seçimlere yönelik ilk bir yıllık kampanya seçimlerin ardından sürececek bir programa dönüşürken, yapılan ilk işlerden biri de geride kalan dönemin öyküsünü kayda alıp *Kadın Başımıza* başlıklı kitaba dönüştürmek, böylece deneyimin görünürlük ve aktarılabilirlik kazanmasını sağlamak ve “kadın tarihinin yazımı”na bir katkıda bulunmak oldu (*Kadın Başımıza – Yerel Yönetimlerde*).

İkinci yılın başında, yeni hedefler belirlenip yeni çalışmalar hayata geçirildi:

- (1) “*Kadın Başkanlarla Buluşmalar*”: Genişletilmiş YSCG olarak işlev görmesinin yanı sıra, kadın belediye başkanlarını destekleyip görünürlüklerini artırmak, aralarında iletişim, işbirliği ve dayanışma zemini oluşturmak, kendi beldelerindeki sorun ve gereksinimleri saptamak gibi amaçlarla düzenlenen buluşmaların 5’inci ve sonuncusu 16-17 Ocak 2007’de Ankara’da düzenlendi.
- (2) Bölgesel çalışma atölyeleri: Kampanyanın hem zaman hem mekân üzerinden sürekliliğini sağlamak, kurumsallaşmanın yolunu açmak, kadınların özgül yerel gündemlerinin oluşumu için biraradalık yaratmak, yerel kadın örgütleriyle yerel yönetimler arasında somut işbirliği olanaklarını araştırmak için yerel yöneticilerle kadın örgütü temsilcilerini bir araya getiren dört bölgesel atölye (Ege, İç Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Anadolu) düzenlendi.
- (3) Rehber kitapçıklar: Üç yeni rehber kitapçık hazırlanıp yayımlandı; yerel yöneticilere, kadın örgütlerine ve atölye katılımcılarına yaygın olarak dağıtıldı (Ayten Alkan, *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder*; Aksu Bora ve Ceren İşat, *Düğüm Bilgisi*; Yıldız Tokman ve Sema Kendirci, *Yerel Yönetimlere İlişkin...*)
- (4) İlgili bakanlık temsilcilerinin ve üst düzey bürokratların, meslek odalarının, belediye ve birlikleri yöneticilerinin katılımıyla kampanya deneyimini paylaşmak, işbirliği ve desteklerini talep etmek üzere Mayıs 2006’da bir toplantı yapıldı. Ve uluslararası düzeyde, 18 belediye başkanından 13’ünün ve iki YSCG üyesinin katılımıyla Avrupa Parlamentosu’nda, 31 Mayıs 2005’te, “kadın belediye başkanlarının yerel gelişmede rolü, yerel eşitlik politikaları ve uygulamaları” üzerine bir toplantı yapıldı.

Söylediğim gibi, girişimin ve kampanyanın olası etkilerini değerlendirmek için çok erken. Yine de henüz 2004 yerel seçimlerinden önce yayımlanan bir gazete yazısından yapılan şu alıntı, en azından “verilen itki”, buluşulan kesimler ve buluşma çerçevesi anlamında iyimser bir bakış sunuyor:

... Toplum Merkezlerinden gelen kadınların sözleri de öfkeleri kadar büyüktü. ‘Biz varız ve bunu da bilsinler istiyoruz’ diyordu kadınlar. ‘Yıllar önce, bir panelde konuşmacı olacaksın deseydiniz dalga geçiyorsunuz derdim ama bugün buradayım’ derken muhtar adayı Adalet Ongun; Toplum Merkezi’nden bir başka kadın da ekliyordu: ‘Bundan birkaç yıl önce evden çıkıp ben böyle bir toplantıya gidiyorum diyemezdim ama artık geliyorum, ben de buradayım!’ ...

...

Buluşmanın belki de en önemli parçası kadın adayların hangi partiden olduklarını özellikle dile getirmemeleriydi. Siyasi partilerin varlığını yok saymak değildi bu; erkeklerin siyasetinin göbeğinde yatan ayrımcı, birleşmez, uzlaşmaz parçalanmayı yaşamamanın zaman ve ruh kaybından başka bir şey olmadığını göstermekti. İşte bu yüzden, salondaki kadınlar birbirlerinin yanında olmalarının ‘bu hayatı’ kurtarabileceğini söylediler.

Salondan ayrılırken yine aynı sözleri düşleyip yolumu bulmaya çalışıyordum: ‘Kıyıda kalanlar’ın ‘dünyayı elinde tutanlar’a karşı durabilmeleri birlikte olmalarıyla mümkündür, gerisi hiçbir şey... (Uğur Yüksel, “ ‘Dünyayı Elleri Tutanlara’ Karşı...”)

Sonuç Yerine: Şehir Kime Emanet?

Türkiye yerel siyasetinin bütün katmanlarından (temsil, katılım, hizmetler, kurumsal yapılar ve süreçler...) kadınların dışlanmış ya da buralarda marjinalize edilmiş olması, yerel siyasetin erkek-egemen (ve eril) yapılarının –kaçınılmaz olarak cinsiyet körlüğüyle birlikte- yerelliklerin toplumsal mekânı üzerinden cinsiyet asimetrisini yeniden ve yeniden üreten etkilerde bulunmasıyla sonuçlandı. Bu gerçeklik, yalnızca daha demokratik bir topluma ulaşılması ve yerinden yönetimin temel ilkelerinin hayata geçirilmesi için değil, aynı zamanda kadınların güçlenmesi ve tam yurttaşlık/kenttaşlık konumuna erişebilmelerinin de önünde engel. Asimetrik cinsiyet ilişkileri, makro düzeylerde olduğu kadar, mekansal ve yerel olarak da (yeniden) kuruluyor. Dolayısıyla, yerel siyaset/yönetimlerin cinsler-arası eşitsizliklerin hafifletilmesi için güçlü bir potansiyel taşıdığı tartışılmaz.

Türkiye’de ilk belediye 19. yüzyılın sonlarında kuruldu. Kadın hareketi de aşağı yukarı aynı zamanlarda, geç Osmanlı döneminde başladı. Cumhuriyet’in kuruluşundan 7 yıl sonra, hem

yerinden yönetimi hem de kadınların yurttaşlık haklarını düzenleyen mevzuat yürürlüğe girdi. Her iki alanda sağlanan paralel ve devrimci gelişmelere karşın, kadınlar Türkiye'nin yerel siyaset sahnesinde yer alamadılar.

İlk kadın belediye başkanı 1950 yılında Mersin'de seçildi. Öğretmendi ve 7 çocuk annesiydi. Bütün bu süre boyunca kadınların yerel temsili %2'lere güçlkle erişti: ulusal temsilden ve öteki ülkelerin pek çoğunluğundan düşük bir oran. Bu farklılaşma; çok karmaşık süreçler, etmenler ve karakteristiklerin sonucu. Ulusal ve yerel siyaset arasındaki ülkeye özgü farklılıklar, Türkiye modernleşme sürecinin cinsiyet-yüklü siyasetleri, kadınların yerelliklerdeki ekstra dezavantajları, sabit olmayan ve karmaşık kimlik politikaları ve dahası Türkiye'nin uluslararası arena karşısındaki siyasal konumlanışları bu özgül durum üzerinde etkilere sahip.

Bununla birlikte, bu makalede, kritik önemde gördüğüm, kadınların “devlet yapılanmasının içinde olmayan politik arenalar”daki mobilizasyonuna ve kadın hareketi ile kurumsal/formel siyaset arasındaki etkileşime vurgu yapmaya çalıştım. Bu ikisi, yalnızca yerel düzeyde değil, ülke düzleminde ve uluslararası alanda da kadınlar/kadın hareketi için önemli olageldi.

21'inci yüzyılın ilk onyılına değin, örgütlü kadın hareketinin politik gündeminde Türkiye'de yerel siyasi katılım ve temsil -çeşitli nedenlerle- yoktu. Fakat, özellikle 1990'ların başlarından bu yana, yerelliklerde -farklı amaçlar ve hedefler etrafında da olsa- oldukça yaygın ve güçlü bir örgütsel zemin oluştu. Bu örgütler yerel düzeyde hareket ediyorlar, fakat ya toplumsal amaçlarla ve yardım/hayır etkinlikleri için, ya ulusal siyasetle ilişkili mevzular için, ya da uluslararası toplulukta temellenen oluşumlar bağlamında. Öte yandan, yine aynı yıllarda, ulusal kadın hareketi bir kurumsallaşma sürecini tecrübe etti, aynı zamanda uluslararası kadın hareketiyle de bağlar kurdu. 21. yüzyılın başlangıcı bu düzeylerin daha çok yönlü ve ağlarla birbirine bağlanmış bir mobilizasyonuna tanıklık ediyor. Kazanımların derecesi de her şeyden önce bu ağların sürdürülebilirliğine bağlı olacak sanırım; öteki etmenleriye bu denli kaotik bir dünya ve böylesine hızlı değişen (ya da savrulan) bir ülke için kestirebilmek güç. Bununla birlikte, son sözü, yine iyimser bir rengi olduğundan, “Bugün için yarından” kampanyasına da emek vermiş olan Serpil Sancar'a bırakıyorum:

Türkiye'de siyasal partilerin ve parlamentonun kapıları henüz kadınlara açılmadı; bunun için kadınların, yaşadığı ayrımcılık ve baskının yok edilmesine yönelik taleplerini, daha birçok demokrasi tartışmasının içine taşıyabilmeleri gerekiyor. Türkiye'de demokrasi ve reform konuşmaları

kadınların yaşam koşullarından ayrı düşünülemez hale geldiğinde kadınlar gerçek bir başarı kazanmış olacaklar.

Ama kadınlar, kapısından alınmadıkları siyaset dünyasına, bahçeden dolanarak girmeye kararlı görünüyorlar. Bu kitapta [Kadın Başımıza] kadınların yerel siyaset alanında yeni hayaller kurmaya başladıklarını ve bunları gerçekleştirmek için yaptıklarının bir kısmını göreceksiniz. Kadınlar bu süreçte yerel siyaseti keşfetmeye ve onun önemini görmeye başladılar. ... Kadınlar, kendilerinin ve Türkiye'nin yaşadığı sorunların çözümüne bir biçimde 'burunlarını sokmaya' devam ediyorlar. Sokaktaki çamurun, spor yatırımı diye sadece erkeklerin kullandığı halı futbol sahaları yapılmasının, sokak lambasının bozulması ile yaşanabilecek güvenlik sorununun kendi kadınlıkları ile ne kadar ilgili olduğunu dile getirmeye başladılar.

Kadınlar için, yakın gelecekte, Türkiye'de yaşamın daha özgür ve eşit olacağına inanıyorum. Bunun kadınların elinde olduğunu biliyorum. (Serpil Sancar Üşür, "Kadınların Sözü ve Kadınlar..." 6)

KAYNAKÇA

Adalet Bayramoğlu Alada. "Dönüşüme Açılan Kapı: 'Mahalle'", *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri (1-2 Kasım 2000, TODAİE)*. Der. Birgül Ayman Güler & Ayşegül Sabuktay. Ankara: TODAİE Yayınları, 2002. 147-66.

Aksu Bora. "Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der". *90'larda Türkiye'de Feminizm*. Der.Aksu Bora & Asena Günel İstanbul: İletişim Yayınları, 2002. 109-24.

__. *Gücümüzü Farketmek: Kadınlarla grup çalışması için rehber*. Ankara: A.Ü. KASAUM ve KA-DER. 2003.

__. "Türkiye'de Feminizm: Sınırlar ve İhlal İmkanları". *Birikim* (Ağustos-Eylül 2004):184-5.

__. *Ve Ceren İşat Düğüm Bilgisi*. Ankara: KA-DER, YSÇG. 2006

Ayten Alkan. *Kadınlar için kadınlar tarafından ve kadınlarla birlikte Yerel Politika*. Ankara: A.Ü. KASAUM ve KA-DER Yayınları, 2003.

__. *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.

__. *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder: Kadın dostu belediye hizmetleri –neden, nasıl* Ankara: Ka-der Yayınları, YSÇG, 2006.

Anne Phillips. *Demokrasinin Cinsiyeti*. Çev. A. Türker. İstanbul: Metis. 1995.

Belediye Kanunu, Kanun no. 5393, Kabul tarihi 03.07.2005, *Resmi Gazete*. <<http://rega.basbakanlik.gov.tr>>25874

Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu. Ankara:KA-DER Yayınları, Ankara YSÇG. 2006.

Denis Antolini. "Women in Local Government: An Overview". *Political Women: Current Roles in State and Local Government*. Ed. Janet A. Flammang. Kaliforniya: Sage Publications, 1984. 23-41.

Eleni Stamiris. "Kadınlar ve Siyaset: Yunanistan Örneği". *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım* (5-6 Aralık 1989 tarihlerinde düzenlenen uluslararası konferans, ÇYDD). İstanbul: Cem Yayınevi. 1991. 75-83.

Francoise Thebaud, "Kadın Oyundan Siyasal Eşitliğe: Fransız Demokrasininin Cinsiyeti". *Tarih ve Siyaset Tartışmaları: Fransa ve Türkiye'de Kadınlar Açısından Tarih ve Siyaset* (7 Mart 2003, ATAUM) Ankara: KASAUM & Fransa Büyükelçiliği. 2003.

From Strength to Strength: Ugandan Women in Public Office. FOWODE (Forum for Women in Democracy – Uganda. Kampala. 2000.

Gülgün Erdoğan Tosun, "Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Kapısı: Mahalle Muhtarlığı". *Kadın Çalışmaları Dergisi* 1.1. (Ocak-Nisan 2006). 2006. 30-44.

H. Brown. "Networking across party lines", <sdnp.undp.org/ww/women-power/msg00191.html>, (1999)12.03.2003.

Jo Shaw. "European Union governance and the question of gender: A critical comment". *Academy of European Law Online*. (09 July 2004). 2004.

Kadın Başımıza – Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası 2003-2004. Ankara: KA-DER Yayınları. 2004.

La Parité entre les Femmes et les Hommes: Une Avancée Décisive pour la Démocratie. OBFH (Observatoire de la Parité entre les Femmes et les Hommes). (Mars 2002). Paris: Bourgogne.

Manuel Castells, *The City and the Grassroots*. Londra: Edward Arnold Publications. 1983.

__. *Kent, Sınıf, İktidar*. Çev.Asuman Erendil. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 1997.

Monique Cerisier Ben Guiga. "Fransız Toplumunun Çelişkileri: Gündelik Nezaketten Politik Kadın Düşmanlığına". *Tarih ve Siyaset Tartışmaları: Fransa ve Türkiye'de Kadınlar Açısından Tarih ve Siyaset*. AÜ ATAUM. Ankara: A.Ü. KASAUM & Fransa Büyükelçiliği. 2003.

Oya Çitçi *Yerel Yönetimlerde Temsil -Belediye Örneği*. Ankara: TODAİE Yayınları. 1989.

__. Ed. *Yerel Seçimler Panoraması: 1963-1999*. Ankara: TODAİE Yayınları. 2001.

Pierre Bourdieu, *Masculine Domination*. tr. R.Nice. Cambridge: Polity Pres. 2001.

"Progress attained since 1995". WPWG WPWG summary-1999. (women-power working group). (20.9.1999-24.9.1999). <sdnp.undp.org/ww/women-power/msg00191.html>. 12.03.2003.

Report On Representing the People: Democracy and Diversity, EOLG (Employers' Organisation for Local Government. <www.lg-employers.gov.uk/research>. 2001.

Serpil Sancar Üşür. "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği". *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: TÜSIAD. 2000. 197-258.

__. "Kadınların Sözü ve Kadınlar için Politika". *Kadın Başımıza – Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası 2003-2004*. Ankara: KA-DER. 2004.

Sibel Eraslan. “Uğultular... Silüetler...”. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. Der. Aksu Bora & Asena Günel. İstanbul: İletişim Yayınları. 2002.

Şirin Tekeli. “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü”. *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım*. Der. ÇYDD. İstanbul: Cem Yayınevi. 1991.

Uğur Yüksel. ““Dünyayı Elllerinde Tutanlar”a Karşı...”. *Radikal*2. (28 Şubat 2004).

Yerel Yönetimlerde Kadın Erkek Dengesi Araştırması. Sur Belediyesi (Diyarbakır). (DEHAP). Basılı değil. 2005.

Yıldız Ecevit, Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkinde Eleştirel Bir Yaklaşım, *Yerli Bir Feminizme Doğru*. Der. Aynur İlyasoğlu & Necla Akgökçe. İstanbul: Sel Yayınları. 2001. 227-59.

—. “Türkiye’de Kadın Örgütlülüğü: Nereden Nereye?” *Kırkörük Seminerleri* (19 Haziran 2006), Ankara: Kırkörük. 2006.

Yıldız Tokman & Sema Kendirci. *Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak*. Ankara: KA-DER, YSCG. 2006.

---

* Türkiye’deki belediye kurumunun, Osmanlı İmparatorluğu’nda kurulan ilk biçimi. Zabıta görevi yapıp şehrin temizlik ve güzelliğiyle ilgileniyordu.

* Dr., AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyasetbilim ve Kamu Yönetimi Bölümü (Kent ve Çevre Bilimleri) & AÜ. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

¹ Kadınların gayrimenkul sahipliği Türkiye geneli için %9, kentsel alanlar için %13’tür.

² Genel bir izlenim edinmek için, belediyelerin web sitelerini şöyle bir dolaşarak meclis üyelerinin fotoğraflarına göz atmak yeterlidir...

³ “Pozitif ayrımcılık, geçici özel önlem” gibi nitelendirmelerle de anılır.

⁴ Sömürgecilikten kurtulma savaşımı, ulusal direniş hareketi yaşanan birçok ülkede politik aktivizmin içinde bulunan kadınların, sonradan yerel siyasette etkin roller üstlendikleri gözlenmektedir. Uganda gibi Güney Afrika örneği de buna işaret eder. Uganda’da Kadın Sekreterliği birimlerini oluşturan tüzüğü çıkaran, *Direniş Meclisleri*’dir.

⁵ Oysa, İsveç, Norveç, İtalya, Brezilya, Almanya, İngiltere, ABD gibi ülkelerdeki deneyim, mahalle (komşuluk birimi) ölçeğinde güçlü yönetsel örgütlerin, yerel yönetsel yapıyı daha etkin hale getirmekle kalmadığı, aynı zamanda “sessiz hemşehri grupları”nın mobilize olmasında da etkili olduğunu göstermektedir (Bayramoğlu Alada, 2002: 152-8). Türkiye’de de yerel katılımı güçlendirmek ve yönetsel yapıyı daha etkili ve etkin hale getirmek için mahalle muhtarlığının güçlendirilmesi, belli yerinden yönetim yetkileriyle donatılması öteden beri tartışılan bir konu olmuştur. Ne var ki 2005 tarihli yeni Belediye Yasası, daha geniş bir lafzi tanıma dışında hiçbir yapısal değişiklik öngörmeyen oldukça esnek bir düzenlemeyle (Madde 9) yetinmiştir.

⁶ Konuyla ilgili daha ayrıntılı bir tartışma ve ilgi çekici sonuçlara ulaşan bir alan araştırması için bkz. Gülgün Erdoğan Tosun, *Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar ...* (2006:30-44).

⁷ Bugün de bütün kadın örgütlerinin %55'i Ankara, İzmir ve İstanbul'dadır (Ecevit, 2006). Bu büyükkentsele profil, yerel temsili yapılara da paraleldir.

⁸ Yine aynı düzenleme, bir yandan da, 1990'ların başlarından itibaren sözü edilen deneyimlerin, bu deneyimler etrafında açılan kamusal tartışmanın, olumlu bir yasal yansımasıdır.

⁹ İlgili Habitat (İnsan Yerleşimleri Zirvesi) belgelerinde “yapabilir kılma –enablement” olarak geçer.

¹⁰ “Yerel Gündem 21 Programı” olarak bilinen süreç 1992'den sonra birçok Avrupa yerel yönetimince benimsenmiştir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak UNDP YG21'i Habitat-II'de uluslararası bir program olarak benimsemiş ve program, Türkiye'nin de içinde olduğu 85 ülkede uygulamaya konmuştur.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <www.yerelgundem21.org/tur/calisma/katkadin.htm>, 14.03.2003.

¹² “Yerel topluluk temelli siyaset” ya da “kentsel toplumsal hareket” için bkz. Castells 1983 ve 1997.

¹³ Öte yandan, partinin “Kürt modernleşmesi”ni destekleyen politikası da kadınları partiyle ilişkilendirmede önemli bir unsur oldu (Ceren İşat ve Aksu Bora, *Düğüm Bilgisi*).